

TEEMA: Lasten ja nuorten elinympäristöjä tutkimassa

Johdanto: Tilallinen arki, visuaaliset menetelmät ja tutkijan rooli

Lasten ja nuorten elinympäristöjä ja arkea on tutkittu monen tieteenalan näkökulmasta (esim. Lieberg 1995; Skelton & Valentine 1998; Robertson & Williams 2004). Yhtenä keskeisenä teemana ovat olleet lasten ja nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseen liittyvät tutkimusasetelmat. Useita metodisia ja metodologisia ratkaisuja on kehitetty ja samalla niiden toimivuutta on arvioitu erityisesti osattomuutta sekä marginalisoitumista estävissä tutkimushankkeissa (Horelli & Kaaja 2002; Horelli 2006; Kyttä 2006; Kallio & Bäcklund 2012). Itse tilallinen ja kokemuksellinen arki sekä näiden kautta muotoutuva käsitys maailmasta ovat kuitenkin jääneet liian vähälle huomiolle lasten ja nuorten arjen tutkimisessa (vrt. Holloway & Valentine 2000; Kaivola & Rikkinen 2003; Kuusisto-Arponen & Tani 2009a, 2009b).

Arki koostuu emotionaalisista ja tilallisista suhteista, joissa menneisyys, tämä hetki ja tulevaisuuden odotukset yhdistyvät. Lasten ja nuorten moninaisten arjen käytäntöjen tutkimisessa aikuisen roolia täytyy pohtia. Aikuisen tutkijan ei pitäisi ennalta määrittää, saati arvottaa, käytäntöjä, jotka rakentavat lapsuuden ja nuoruuden tilallisia kokemuksia (esim. Thomson 2008a). Mielekkäät näkökulmat ja tulkinnat pitäisi rajata yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Samalla korostuvat ilmaisutapojen monet muodot, kuten tilallis-emotionaalisten käytäntöjen kehollinen ilmaiseminen. Tästä syytä esimerkiksi lasten ja nuorten lyhyitä ja yksioikoisia vastauksia tai puhumattomuutta haastattelutilanteissa ei pitäisi tulkita kyvyttömyydeksi ilmaista itseään julkisesti. Sen sijaan arjen paikoissa liikkuminen, niiden esittely aikuiselle tai vaika-

kapa päivän tapahtumista piirtäminen paljastavat monia tapoja rakentaa ja jäsentää omaa arkiympäristöään.

Tutkimuksen ytimeen pitäisi ottaa lasten ja nuorten moninaiset arkipäiväiset toimintatatiikat, joiden kautta he jäsentävät omaa arkiympäristöään (Tani 2011). Tässä teemakeskustelussa esittelemme muutamia menetelmiä, joilla näitä kokemuksellisia ja kehollisia tietämisen tapoja voi tutkia lapsi- ja nuorilähtöisin menetelmin. Kaikkia metodisia esimerkkejämme yhdistää tutkimuksen tekeminen lasten tai nuorten *kanssa*. Tämä on tarkoittanut informanttien perinteisen toimijaroolin muutosta tutkimuksen kohteesta aktiiviseksi tutkimuksen tekijäksi (ks. myös Thomson 2008b:11–13).

Lasten ja nuorten arki on täynnä neuvotteluja, jotka ilmentävät heidän oman poliittisen subjektiviteettinsa rakentumista (Kallio 2012). Rajankäynti ja erilaiset sosio-tilalliset määrittelypyrkimykset ”meidän” ja ”muiden” välillä ovat tästä yksi esimerkki. Väitänkin, että uusien tutkimusnäkökulmien on erityisen tärkeää keskittyä lasten ja nuorten arjessa muovautuvan toimijuuden analyysiin. Muutoin on vaarana, että lapsuuden ja nuoruuden tilallinen ymmärtäminen jää vajaaksi tai jopa kokonaan piiloon (ks. Philo & Smith 2003; Venken 2009). Myös tutkimusaineistojen laajentamista muun muassa leikkimisen havainnointiin, piirroksiin ja muihin lapsille ja nuorille tyypillisiin esittämisen ja tietämisen tapoihin tulisi tukea myös maantieteellisessä ja ympäristökasvatuksellisessa tutkimuksessa (esim. Thomson 2008a, Kuusisto-Arponen 2011). Näin voidaan paremmin

ymmärtää paikkasidonnaisia subjektiviteetteja ja yleisemmin lasten sekä nuorten arjen kokemuksellisen tilallisuuden rakentumista.

Tutkijan rooli aikuisena tulkitsijana luo tutkimusasetelman suunnitteluun ja toteutukseen reunaehdoja. Tästä syystä sanattomia käytäntöjä ja visuaalisia materiaaleja sekä näistä tehtyjä analyttisiä jäsennyksiä on syytä tulkita yhdessä esimerkiksi kerronnallisuuden kanssa. Tämä tarkoittaa informanttien omien tulkintojen keräämistä esimerkiksi kuvahaastattelulla ja näiden aineistojen analysoimista rinnan visuaalisen materiaalin kanssa. Lasten ja nuorten ”ääneen” tulee suhtautua kriittisesti siinä missä aikuistenkin tuottamiin selontekoihin kokemuksellisesta arjestaan (Spyrou 2011). Lähtökohta on, että myös lapset ja nuoret kertovat arjestaan useista toimijapositioista käsin: vertaisryhmänsä edustajina, kriittisinä yleisesti hyväksytyjen käytäntöjen tai luotujen stereotyyppien haastajina, oman identiteettiposition muokkaajina, kuluttajina ja formaalien instituutioiden (kuten koulun) luomien puheikäntöjen kautta (Thomson 2008b: 4–5).

Tässä teemakeskustelussa esitellään kolme tapaa tutkia ja tulkita lasten ja nuorten tilallista arkea. Tarkastelun keskiössä ovat visuaaliset tutkimusmenetelmät, niiden soveltaminen lasten ja nuorten maailman tutkimiseen sekä tutkijan roolin pohtiminen näissä tutkimusasetelmissä. Käytännöllisenä tavoitteenamme on innoittaa lasten ja nuorten kanssa toimivia opettajia ja muita aikuisia kokeilemaan esittelemiämme menetelmiä.

Seuraavissa puheenvuoroissa tarkastellaan, millaisia kokemuksellisia ja visuaalisia tiloja lasten ja nuorten arkiympäristöt ovat. Millaisia asioita,

tapahtumia ja tunteita ne pitävät sisällään? Miten ja millaisilla aineistoilla kokemusten moninaisuuteen ja arjessa tapahtuviin hiljaisiin käytäntöihin voi päästä kiinni? Entä miten informaalin ja formaalin oppimisen kautta syntyvät käsitykset maailmasta visualisoituvat? Kirjoittajat pohtivat myös, millaisia haasteita visuaalisten aineistojen käyttäminen luo lasten ja nuorten arjen ympäristöistä ja tilallisista käsityksistä kiinnostuneelle tutkijalle.

Ensimmäiseksi Outi Surma-aho tarkastelee aikatilapolkuja nuorten elämisaailmoihin pääsyn keinoina. Hän osoittaa, kuinka aikatilapolkuyöskentely herkistää nuoria analysoimaan visuaalista arkeaan ja kuinka he alkavat jäsentää arjen rutiineja tunteiden ja kokemuksellisuuden kautta. Markus Hilanderin tekstissä esitellään Tikkurilan lukion opiskelijoiden piirustuksia Etelä-Afrikasta ja New Yorkista. Piirustusten avulla Hilander analysoi opiskelijoiden maantieteellisiä mielikuvia. Kuvatulkinnallista lähestymistapaa soveltamalla Hilanderin tarkoituksena on myös tukea nuorten kriittisen maantieteellisen ja visuaalisen ajattelun kehittymistä. Reetta Hyvärinen osoittaa, kuinka tutkijan on monimenetelmäisen lähestymistavan avulla mahdollista päästä kiinni lasten ja nuorten arkiympäristöihin liittyviin käytäntöihin ja merkityksiin. Hyvärinen analysoi erityisesti omaa rooliaan kuvien tulkitsijana ja osoittaa, kuinka monivaiheinen reflektioprosessi kuvien analysointiin liittyy.

ANNA-KAISA KUUSISTO-ARPONEN

Johtamiskorkeakoulu,

Tila ja poliittinen toimijuus -tutkimusryhmä,

Tampereen yliopisto